

Kyrkklig scenografi

Att gestalta modern utveckling låter sig bäst göras genom att vara följsam, skriver arkitektparet Kerstin Barup och Mats Edström.

Vid restaureringen av S:t Nicolai kyrka i Trelleborg har de varit trogna mot arvet från domkyrkoarkitekten Helgo Zettervall och målarmästaren Svante Thulin.

TEXT **KERSTIN BARUP & MATS EDSTRÖM** FOTO **JÖRGEN JOHANSSON**

St Nicolai kyrka i Trelleborg har ursprung i den stora byggnadsvågen på 1200-talet i Skåne. Sillfisket skapade välstånd och en kyrka byggdes i baltisk gotik.

Kyrkan förändrades sedan drastiskt genom domkyrkoarkitekten Helgo Zettervalls (1831–1907) totala ombyggnad 1881–83. Allt utom 1600-talstornet ersattes av en stor tegelhybrid i nygotisk och romansk stil.

Ett nytt kyrkorum med långhus, kor och korsarmar skapades av det sena 1800-talets vilja till exakthet och perfektion, enhetlighet och illusion. Det åstadkoms skickligt av Zettervall och målarmästare Svante Thulin (1837–1918), med schablonmålade dekor i valven och tegelmurverk målat på väggarnas slätputsade väggar.

Thulin, som hade studerat dekorativt måleri i Tyskland, Italien och Frankrike, utförde vad som kan betecknas som hans bäst bevarade kyrkliga huvudverk, sedan hans målningar i Lunds domkyrka togs bort vid restaureringen på 1960-talet. Han gav Trelleborgs S:t Nicolai en varm, rik totalupplevelse av det sena 1800-talets historiserande miljö. Det dekorativa förstärktes av kyrkans gamla inventarier som det praktfulla altarskåpet från Christian IV:s tid, den

medeltida dopfunten, epitafier över stadens handels- och ämbetsmän, samt nya inventarier som predikstolen och de ekådtrade bänkarna i parksoffemodell.

Ett resultat av det flitiga användandet av Trelleborgs tegelkatedral är att kyrkorummet succesivt har belastats av en massa saker: sladdar, instrument, möbler och andra prylar som stökar till rummet och förtar den sakrala karaktären.

Vår uppgift som arkitekter har varit att städa men också att tillföra en funktionell kvalitet som främjar nuvarande och framtida användning som gudstjänstrum, konsertlokal och andaktsrum.

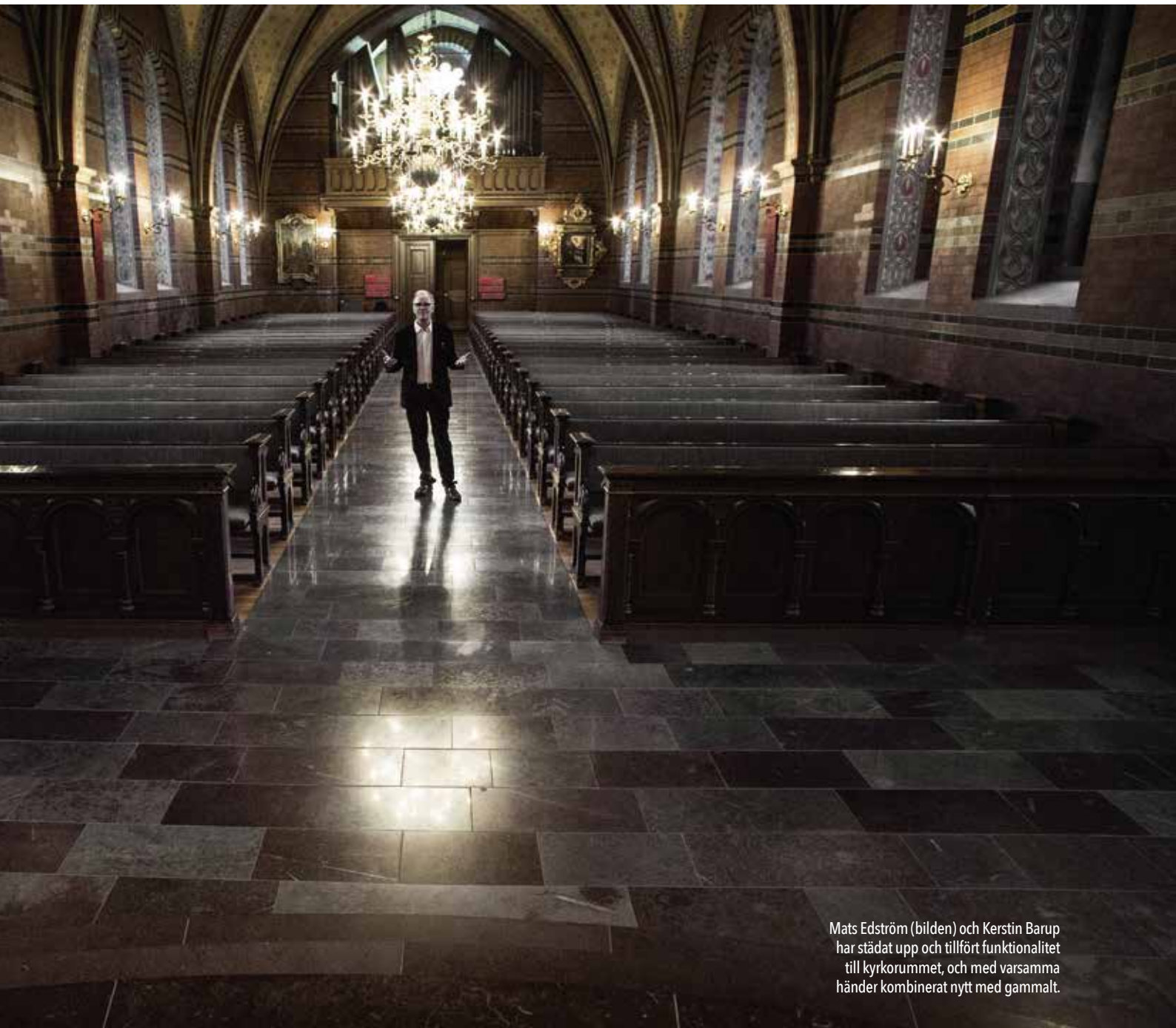
Det kan inte göras utan att se, upptäcka och förstå Zettervalls/Thulins rum, ett stämningsmättat eklektiskt kyrkorum. Att gestalta modern utveckling låter sig bäst göras genom att vara följsam mot Zettervall/Thulin och inte jobba på tvären med egensinnig kontrastverkan.

Några starka, självständiga grepp i omgestaltningen fordrades för att det skulle fungera. Modern teknik, ny belysning, ny ljud- och värmeanläggning, men mest av allt iscensättning av ett nytt formgrepp: en stor, halvcirkulär spelplats i korsarmen, som ny altarplats, och som scen för musik och alla kyrkans aktiviteter.

Cirkelformen förstärktes med belysning av de tre trappstegen, med en ramp som följer rundningen. Runtom placeras kopplade karmstolar i rödtonat skinn som ytterligare betonade rundningen.

Golvet i korsarmen, mittgången, och på lyftbordet till orgeln utfördes i rödflammig ölandssten med inslag av 30 procent grått i fallande längder, 300 millimeter breda, lagda med ”knusfog”.

Mats Edström (bilden) och Kerstin Barup har städad upp och tillfört funktionalitet till kyrkorummet, och med varsamma händer kombinerat nytt med gammalt.

Stenen valdes för att samspela med Zettervall/Thulins kraftfullt vackra tegelmurverk, som en förstärkning av det varma förtätade rummet. Den slipade ytan förstärker på motsvarande sätt arkitekturens precision och perfektion. Valen kan uppfattas som hovsamma mot den existerande arkitekturen, men valdes primärt för att vidareutveckla kyrkans inneboende värme och egenart.

Rummets omgestaltning är nog den största som har utförts i Sydsverige på senare år. Syftet var inte att rasera de zettervallska/thulinska kvaliteterna utan att bygga vidare på dem och förmå det sakrala rummet att tjäna sitt syfte för en rimligt överskådlig framtid.

Grundtanken i omgestaltningen är en tydligare altarplats, synlig för alla

besökare i kyrkan. Det fordrade ett nytt altare, "versus populum", ett altarbord med prästen bakom altaret vänd mot församlingen. Det är en tradition som under de senaste femtio åren har vuxit sig stark även här i det protestantiska Skandinavien.

Det nya altaret ritades i en skala som motsvarar kyrkans och för att det ensamt ska kunna dominera platsen. Vi valde ett

bronsmaterial som med sin metalliskt gulbruna lyster i ömsom blankpolerat och mattpolerat ger en "åldrad" karaktär, som om den alltid funnits i kyrkan. Det bidrar till en permanens som svar mot kyrkorummets karaktär.

Altarbordet har uppfällbara vingar dekorerade med evangelistsymboler och altarkors. De är laserskurna, liksom klaffarnas mönsterbild som upplöser altarets kanter i utfällbart skick och bildar en metallkub när det fälls samman. På så sätt söker vi skapa altaret som en centralgestalt med både fast och flyktig massa. Altarbordet har två millimeter tjocka bronsplåtar som trots sina 200 kilo lätt kan rullas på dolda hjul.

Restaureringen av St: Nicolai omfattade förutom interiören en total exteriör istandsättning med lagning av murverket och fogarna, plåtarbeten, fönster och dörrar samt reparation av den granitstenssockel av Kullagranit som monterades vid förra restaureringen 1992.

Det är en 20 millimeter tjock beklädnad av den vittrade tegelsockeln som "gräver" sig ner i marken. De gerade hörnen var ingen lyckad byggtknisk lösning. En reparation av det gamla tegelmurverket var på sikt bättre.

Den mustiga, rödflammiga Ölandsstenen förstärker rummets helhet.

Den gamla huvudentrén går genom tornet i väster. Här kunde nya toaletter och städtrum fogas in på sidor om förhallen utan att göra intrång på den dekorativa bildkonst som vapenhuset har i rummets spegelpaneler.

I mitten av 1900-talet tillkom församlingshuset öster om kyrkan och ingången rak in i södra korsarmen blev huvudentré. Den försågs med ett vindfång monterat med glasväggar täckta av laserskurna stålskivor i corténstål. Materialet samspelar med det mörkröda murverket på kyrkan och ger en ändamålsenlig lösning av den nya huvudentrén till kyrkan.

Ett avgörande val för att skapa rummets förstärkta helhetsverkan och intensitet är Ölandsstenen i rödflammigt, ett val som ofta känns alltför expressivt, mustigt och "köttigt" i vår tids subtila kyrkorum med "grått i grått"-interiörer. Idén väcktes i en dialog med kyrkorådets ordförande, den i Skåne inte helt okände Egil Ahl.

En fruktbar dialog har odlat fram ett kyrkorum i samspel med historien, som fungerar och är älskat. Det kunde vi själva uppleva nyligen när församlingens tre körer sjöng från sin nya scen vid återinvigningen av S:t Nicolai kyrka. ■

FOTO: MATS EDSTRÖM

Altarbordet i brons har uppfällbara vingar dekorerade med evangelistsymboler och altarkors.

"En fruktbar dialog har odlat fram ett kyrkorum i samspel med historien, som fungerar och är älskat."